

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.04 при Національній академії
внутрішніх справ (03035, ДП-680,
м. Київ, пл. Солом'янська, 1)

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Онищука Ігоря Ігоровича

«Правовий моніторинг: теоретичні та прикладні засади»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертація І. І. Онищука присвячена розгляду актуальної у науковому і прикладному аспектах теми.

Передовсім, проблема правового моніторингу зумовлена необхідністю рішучого підвищення якості вітчизняного законодавства, що дасть змогу прогнозувати результативність правового регулювання суспільних відносин, визначати конкретні засоби та прийоми забезпечення його ефективності. Сьогодні дослідження та вивчення законодавства у такому контексті є чи ненайважливішим завданням, що постає як перед нормотворцями так і правозастосовними органами. Правовий моніторинг покликаний стимулювати упорядкування суспільних відносин, кардинально підвищити якість та ефективність нормативно-правових актів.

Актуальність теми дисертації зумовлена відсутністю чіткого з регулювання питань розробки, прийняття та моніторингу законодавства, що призводить до істотного зниження рівня його наукової обґрунтованості, а тому й - якості та ефективності. За регулярної зміни норм права втрачається можливість збору достатнього для експертних висновків аналітичного матеріалу, знижується ефективність механізму правового регулювання, зростають корупційні ризики та правовий нігілізм у суспільстві.

ВРСДЗ НАВС	
Вх. №	2683
« 14 »	20 18 р.
кількість аркушів:	
осн. док. 2	додаток -

Визначеність правових норм та передбачуваність їх наслідків, які чітко пов'язані з моніторингом якості нормативно-правових актів, є запорукою результативності прийнятих політико-правових рішень, законів та інших нормативно-правових актів, необхідною складовою реалізації принципу верховенства права, забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина.

Питання правового моніторингу актуалізуються ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами 16 вересня 2014 р., яка слугує світоглядним вектором процесу приведення законодавства України до стандартів Європейського Союзу, здійснення реформ у різних сферах життєдіяльності суспільства – соціально-економічній, політичній, судово-правовій, тощо. Згідно з Угодою, моніторинг має бути підсилений чіткими механізмами поточного й остаточного оцінювання правової системи та забезпечувати вільний доступ громадськості до інформації. У документі Європейської комісії за демократію через право (Венеційської комісії), затвердженого на 106 пленарній сесії Венеційської комісії 11–12 березня 2016 р. наголошено на необхідності запровадження моніторингових інструментів для ретельного, прозорого й збалансованого оцінювання верховенства права в державах-членах Ради Європи з огляду на їх конституційні та юридичні структури, чинне законодавство та судову практику.

Віддаючи належне досягнутим результатам у дослідженні проблем правового моніторингу насамперед в розрізі окремих галузевих дисциплін, слід констатувати, що чимало загально-теоретичних положень правового моніторингу залишаються не вирішеними, принаймні – дискусійними. Основним недоліком наявних позицій убачається або надмірно вузька (галузева), або надто глобалізована інтерпретація змісту правового моніторингу та його ролі в механізмі правового регулювання. Зокрема, продовжується науковий пошук єдиного науково-обґрунтованого підходу до

розуміння поняття правового моніторингу, яке б водночас мало чітку прикладну значимість.

Наукова новизна одержаних результатів. Ознайомившись із дисертаційною роботою Онищука І. І. «Правовий моніторинг: теоретичні та прикладні засади», слід виділити низку положень, що містять елементи наукової новизни в теорії права.

Вперше у вітчизняній загальнотеоретичній юридичній науці здійснено комплексне монографічне дослідження правового моніторингу, яке відображає на рівні цілісної розгорнутої концепції його поняття, структуру та функції. Розкрито пізнавальний потенціал наявних наукових позицій щодо питання про поняття та сферу застосування правового моніторингу, структуровано їх систему, яка демонструє закономірності розвитку теорії правового моніторингу. Внаслідок логічного об'єднання та системного вирішення загальнотеоретичних проблем правового моніторингу сформульовано низку науково-прикладних положень та моделей, які сприятимуть подоланню наявних недоліків в об'єктивному науковому оцінюванні стану нормативної основи правового регулювання, правозастосовної діяльності, правової свідомості та культури суспільства.

Елементи наукової новизни містяться в положеннях, висновках та рекомендаціях, наведених у роботі. Дисертантом уперше здійснено узагальнення та систематизацію поглядів провідних вітчизняних і закордонних учених на проблему правового моніторингу, а різноманітні розуміння правового моніторингу об'єднано у певні види за декількома критеріями: 1) за методологічною сутністю та способом обґрунтування; 2) за соціально-змістовною природою; 3) за приналежністю до сфери правової діяльності; 4) за інструментальним призначенням; внаслідок об'єктивізації критеріального підходу до правового моніторингу запропоновано класифікацію критеріїв моніторингового оцінювання законодавства: 1) дієвість; 2) якість та ефективність; 3) доцільність.

Автор сформував характеристику стану теоретичної розробленості наукової проблематики правового моніторингу з урахуванням здобутків сучасної юриспруденції України та закордонних країн на підставі чого визначено перспективні напрямки подальших наукових досліджень, а всі літературні джерела, які застосовувались в дисертації, розділено за такими ознаками: 1) у залежності від цільового призначення; 2) за змістом і типом; 3) за часом видання; 4) за територіальними ознаками.

За результатами проведення відповідних узагальнень теоретичного матеріалу та вироблення власної методологічної основи дослідження запропоновано авторську дефініцію поняття «правовий моніторинг», яка відрізняється від відомих тим, що витлумачує дану діяльність не лише як самостійний, спеціальний вид правового контролю та періодичне (постійне) стеження за динамікою й статикою правових відносин і норм, за взаємозв'язком формалізованої правотворчості та правозастосування, а ще й як інноваційний прагматичний метод отримання знання про якість та ефективність нормативно-правових актів, який поєднує інформаційний (демонстраційний), аналітичний, інтерпретаційний, експертний, прогнозний, системний супровід правотворчості й правозастосування.

У дисертації сформульовано дефініції базових понять теорії правового моніторингу, таких як: «техніка правового моніторингу» і «технологія правового моніторингу», розкрито обсяги їхнього змісту, співвідношення з поняттям «юридична техніка»: техніка і технологія правового моніторингу становить частину обсягу поняття «юридична техніка», але не вичерпують його. Крім того, сформовано теоретичну модель правового моніторингу, яка ґрунтується на деяких принципах необхідності та достатності, прагматичної спрямованості, компетентності, результативності та складається із декількох стадій реалізації: підготовчої, аналітичної, оцінювальної, заключної.

У контексті функціонального осмислення правового моніторингу як певного виду застосування професійної діяльності юристів, запропоновано змістовно чітку характеристику функцій, які за своїми властивостями та

значенням у правовому регулюванні можуть бути розподілені на *основні* (контрольна, спостереження, стимулююча, інформаційна, прогностична) та *допоміжні* (гармонізаційна; інноваційна; системоутворююча, критеріювання).

Онищук І. І. обґрунтував аргументи щодо необхідності нормативного визначення основних засад, процедур і механізму здійснення правового моніторингу, його ролі у забезпеченні ефективності механізму правового регулювання, за результатами чого розроблено проект Закону України «Про правовий моніторинг».

Дисертантом удосконалено систему оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів та практики їх реалізації; визначення змісту, місця та ролі аналітичної та прогностичної функції правового моніторингу в системі функцій даного інституту в зв'язку із оцінюванням нормативно-правових актів; методику та техніку дослідження правового моніторингу, яка охоплює процедури, що забезпечують отримання однакового й перевіреного емпіричного матеріалу та його первинну обробку, після якої він може включатися в масив знання (узагальнення правозастосовної практики, процедуру опису чинного законодавства).

Удосконалено моніторингову технологію системного аналізу нормативно-правових актів, систему знань про методологічну основу здійснення моніторингу, конструкцію реалізації правового моніторингу, модель взаємодії громадських об'єднань і наукових інституцій у процесі правового моніторингу, наукові уявлення про систему юридичних засобів.

У дисертації набули подальшого розвитку науково-методологічні підходи до здійснення моніторингової експертизи та визначення ефективності нормативно-правових актів, узагальнення наукових положень щодо послідовності моніторингової технології системного аналізу нормативно-правових актів, рекомендації щодо розробки та впровадження електронної форми правового моніторингу, положення щодо вдосконалення та систематизації синоптичних таблиць.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ігор Ігорович Онищук опрацював значну кількість емпіричного матеріалу й сформулював на цій основі нові, порівняно із наявним науковим доробком, висновки.

Аналіз тексту дисертації дає підстави стверджувати, що висвітлення теми дослідження відзначається ґрунтовністю та фундаментальністю. Виклад матеріалу у роботі належно структурований, основні положення дисертації логічно пов'язані, науковий апарат роботи відповідає встановленим вимогам.

Вірогідність і теоретично-практичне обґрунтування дослідження забезпечено за допомогою комплексу загальнонаукових та спеціально-наукових методів, вибір яких зумовлений конкретними цілями та завданнями, сформульованими в роботі, а також низкою новітніх методів наукового пізнання.

Провідним методологічним підходом є діяльнісний. Він об'єднує різні аспекти розгляду нашої проблематики, орієнтується на органічну єдність ідеальних і матеріальних чинників, суб'єктивних і об'єктивних складових процесу правового моніторингу. Теоретико-методологічним аналогом діяльнісного підходу є парадигмальний підхід, що забезпечує концептуальну й методичну цілісність практики правового моніторингу, єдність стратегічних цілей (за можливої інваріантності засобів) всіх суб'єктів суспільних змін. За допомогою засад комплексності й міждисциплінарності виявлено функціональний взаємозв'язок системи правового моніторингу з юридичними технологіями.

З-поміж філософських, загальнонаукових, спеціальнонаукових та окремо наукових методів використовувалися такі: *діалектичні методи* – для виявлення особливостей динаміки розвитку теоретико-методологічних підходів до правового моніторингу, що забезпечуються відповідно до загальних тенденцій розвитку суспільства та ціннісно-цільових сфер його життя (підрозділи 1.3, 3.1, 4.1); *герменевтичний метод* – для аналізу змісту доктринальних джерел, в яких сформульовано найбільш важливі теоретико-

методологічні здобутки представників вітчизняної та закордонної теорії держави й права (підрозділи 1.2, 3.2, 3.4); *конкретно-історичний метод* – для виявлення еволюції закономірностей розвитку правового моніторингу (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1); *порівняльний метод* – для з’ясування загальних і специфічних закономірностей функціонування та розвитку правового моніторингу в багатьох державах, аналізу концепцій правового моніторингу, подібних і відмінних ознак, ідей, доктрин (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2); *аксіологічний метод* – для віднаходження цінності правового моніторингу та розкриття його теоретичного й прикладного значення (підрозділи 1.5, 2.4, 5.3); *структурний та функціональний методи* – для встановлення внутрішньої будови методології (архітектонічних елементів) та з’ясування зв’язків між елементами методології (підрозділи 1.4, 3.1, 4.1); *метод класифікації* – для систематизації окремих методологічних підходів до вивчення правового моніторингу і для визначення основних груп класифікаційних критеріїв (наукових, нормативних, практичних) за порядком їх генезису, окрім того, для доповнення зафіксованої видової гами професійної юридичної діяльності (підрозділи 2.3, 4.3, 5.4); *логіко-семантичний метод* – для поглиблення поняттєвого апарату теорії держави й права, визначення сутності та особливих рис правового моніторингу з культурно-антропологічних позицій (підрозділи 3.3, 4.4, 5.4); *діяльнісний метод* – для розкриття правового моніторингу як форми правової активності державних органів, суб’єктів міжнародного права, громадських об’єднань і наукових інституцій (підрозділи 2.2, 3.4, 5.4); загальні логічні прийоми (дедукції, індукції, моделювання) – для уточнення змісту окремих наукових понять (підрозділи 1.2, 3.2, 4.2).

Джерельною основою роботи слугує значний масив наукової вітчизняної та закордонної літератури, що свідчать про ґрунтовне опрацювання теми дослідження, високий рівень теоретичної підготовки автора.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Вступ дисертації містить обґрунтування вибору теми дослідження; зазначено про зв’язок роботи з

науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету і завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію матеріалів дисертації, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі *«Доктринальні положення правового моніторингу»* розкрито: стан наукової розробки питань правового моніторингу; поняттєво-категорійний апарат розуміння правового моніторингу; методологічну основу дослідження правового моніторингу; правовий моніторинг у процесі правового регулювання.

Другий розділ *«Теоретичні засади правового моніторингу»* охоплює такі питання як: концепція правового моніторингу; об'єкти, суб'єкти та предмет правового моніторингу; види та функції правового моніторингу; техніка та технологія правового моніторингу.

У третьому розділі *«Системне поєднання експертизи та моніторингу нормативно-правових актів»* розроблено питання про: засади, методи та етапи здійснення експертизи нормативно-правових актів у процесі правового моніторингу; співвідношення правового моніторингу з експертизою концепцій і проектів нормативно-правових актів; правовий моніторинг та експертиза нормативно-правових актів на наявність корупційних чинників; моніторингове оцінювання соціологічної інформації, прогнозування розвитку законодавства та ефективності його застосування.

Проблематика четвертого розділу *«Моніторингове оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів»* стосується таких питань як: методика і критерії аналізу якості та ефективності нормативно-правових актів; моніторингова система показників оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів; моніторинг відповідності нормативно-правових актів чинному законодавству України, державним програмам, стратегіям; формування та оприлюднення експертних висновків за результатами правового моніторингу.

У п'ятому розділі «Способи удосконалення правового моніторингу в Україні» ґрунтовно досліджено: моніторингове аналітичне узагальнення типових правотворчих помилок та правозастосовної практики; впровадження правового моніторингу в систему державного управління; моніторинг результативності прийняття нормативно-правових актів та фінансового забезпечення; правовий моніторинг із залученням громадських об'єднань, наукових інституцій та інформаційно-аналітичних технологій.

У дисертації розроблені наукові положення та отримані результати, які в сукупності вирішують актуальне наукове завдання щодо розкриття теоретико-прикладних засад правового моніторингу та розробки рекомендацій з його вдосконалення.

Завершують роботу висновки, у яких здійснено науково-теоретичне узагальнення й запропоновано нові підходи до розв'язання наукової проблеми, що полягає у розкритті теоретико-прикладних засад правового моніторингу та в розробці рекомендацій для удосконалення процесу оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів. Крізь призму цієї проблематики здійснюється систематизація наукових досягнень, сучасних підходів до питання правового моніторингу, формується комплекс правил, методів та засобів правового моніторингу, виявляються закономірності впливу правового моніторингу на правотворчість та правозастосування.

Аналіз та оцінка основної частини дисертації дає підстави для висновку, що тема дослідження висвітлена у повному обсязі, мета дисертації у ході виконання дослідження досягнута, дисертація є завершеною науково-кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Сформульовані та викладені в дисертації положення, узагальнення, висновки та пропозиції мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для розвитку базових концепцій теорії права. Результати проведеного дослідження можуть бути

використані: *в освітньому процесі* – при викладанні навчальної дисципліни «Теорія держави й права», спецкурсів «Юридична техніка нормотворчості», «Нормопроектувальна техніка», «Теорія правотворчості», вивчення теоретико-прикладних проблем правового моніторингу (акти впровадження Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького від 27 квітня 2017 р.; Національної академії внутрішніх справ від 25 січня 2018 р.); *у правотворчій сфері* – для формування єдиних правил, прийомів способів і засобів створення та моніторингу якості НПА (довідка про впровадження Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу Головного управління державної служби України від 13 липня 2015 р. № 04/94–15); *в організаційно-правовій та нормотворчій діяльності* – з метою забезпечення оптимізації правових і управлінських рішень, підвищення їх об'єктивності та обґрунтованості (довідка про впровадження Тернопільської обласної ради від 17 жовтня 2016 р. № 09–1214); *у правозастосовній діяльності* – для вдосконалення практики реалізації норм права (довідка про впровадження Одеського апеляційного адміністративного суду від 03 лютого 2017 р. № 3887/17); *у сфері моніторингу дотримання прав людини* – для створення механізму системного моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина, оцінювання якості та ефективності прийнятих в Україні НПА (довідки про впровадження Регіонального представництва Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Івано-Франківській області від 19 жовтня 2017 р. № 2-2321/17-Бр.; Патріаршої курії Української греко-католицької церкви від 20 вересня 2017 р. АК-17/036-3).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено у 78 наукових публікаціях, серед яких одна монографія, 30 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, 12 статей – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 32 статті – у збірниках наукових

доповідей, оприлюднених на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях і круглих столах, посібник, енциклопедія та курс лекцій.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає всім вимогам. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Роботу підготовлено та обговорено на засіданнях профільної кафедри теорії держави та права, а також міжкафедрального семінару Національної академії внутрішніх справ.

Основні положення та висновки дослідження оприлюднено автором у виступах на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів, зокрема: «Поняття та категорії юридичної науки» (м. Київ, 18 листопада 2014 р.); «Політико-правові та організаційні аспекти розвитку державного управління в Україні» (м. Луцьк, 27 листопада 2014 р.); «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин» (м. Одеса, 13–14 березня 2015 р.); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law» (Košice, Slovakia March 30 – April 2, 2015); «Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення» (м. Дніпропетровськ, 3–4 квітня 2015 р.); «Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування» (м. Львів, 24–25 листопада 2016 року); «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи» (м. Київ, 30 листопада 2016 р.); «Нормативно-правове регулювання діяльності новітніх релігійних рухів і сект: міжнародний досвід та українські перспективи» (м. Львів, 30 березня 2017 р.); «Проблеми формування національної правової системи України та її адаптація до європейського права» (м. Івано-Франківськ, 5–6 травня 2017 р.); «Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів» (м. Київ, 2 листопада 2017 р.) та інші.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертації, характер статей дисертанта, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою

розкривають нове вирішення Ігорем Ігоровичем Онищуком наукової проблеми, яка полягає в обґрунтуванні та розробці теоретико-прикладних засад правового моніторингу як цілісного комплексу правових явищ і процесів, які визначають фактори оптимізації практики оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів, сталого розвитку законодавства та правової системи.

Загалом вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію; вона є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого І. І. Онищуком дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичні.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. У підрозділі 1.2 дисертації «Поняттєво-категорійний апарат розуміння правового моніторингу» (с. 61), дисертант, виходячи зі змісту поняття правового моніторингу та узагальнюючи основні тенденції у розвитку вітчизняної правової системи, зробив висновок про те, що сфера застосування правового моніторингу динамічно розширюється і, водночас, відбувається розширення її наукового трактування. Водночас, питання про сферу застосування правового моніторингу, а також його наукове трактування вимагають доповнення та більш розширеного висвітлення.

2. У підрозділі 1.4 «Правовий моніторинг у процесі правового регулювання» (с. 94) автор зазначив, що одним із завдань правового моніторингу є виявлення правових колізій. Які конкретні рекомендації, на думку дисертанта, можна сформулювати за результатами правового моніторингу з метою розв'язання колізій між нормами права?

3. У підрозділі 1.4 дисертації (с. 104) акцентовано увагу на тому, що правовий моніторинг як засіб динаміки права має супроводжувати всі елементи механізму правового регулювання: від формування нормативної бази до забезпечення законності й правопорядку. Звідси виникає питання про сутність правового моніторингу як елемента правової системи суспільства, його роль в забезпеченні ефективності права. У чому проявляється зв'язок правового моніторингу з іншими елементами механізму правового регулювання?

4. У дисертації (с. 286) зазначено, що необхідність вдосконалення інституту правового моніторингу в Україні зумовлена однією з цілей асоціації між Україною та ЄС – посилювати співробітництво в сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод, а також сучасними викликами для регіональної політики України. Втім, автором не в достатній мірі розкрито зміст принципу верховенства права та його юридичне значення саме в контексті моніторингу якості законодавства. Окрім того виникає питання – які, власне, соціальні регулятори, крім законодавства, є проявами верховенства права?

5. У додатках до дисертації (с. 500-505) автор аргументував необхідність прийняття законопроекту «Про правовий моніторинг» потребою врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з оцінюванням ефективності, прогнозуванням правового регулювання суспільних відносин, визначенням конкретних правових, організаційних та інших заходів для його забезпечення. Видається за доцільне навести приклади законодавчого врегулювання організаційних та інших заходів для реалізації правового моніторингу за кордоном.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати, можуть становити собою предмет наукової дискусії в процесі публічного захисту та істотно не впливають на високу оцінку рецензованої роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота І. І. Онищука на тему «Правовий моніторинг: теоретичні та прикладні засади» виконана вперше, є ґрунтовним дослідженням з теорії права. Результати, висновки та пропозиції дисертанта мають наукову і практичну значущість.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до докторських дисертацій.

Вважаємо, що дисертація на тему «Правовий моніторинг: теоретичні та прикладні засади», представлена на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор – Онищук Ігор Ігорович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
академік (дійсний член) НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

О. В. Петришин

Підпис	<i>Петришина О.В.</i>
Засвідчую	<i>Реша</i>
Нач.ВК	
№	06. 2018 р.